

BLD, v/ Delta-senteret
tove.svanoe.endresen@bufdir.no
Postnummer Poststed

Dato: 25. april 2013

Vår ref.: ref.

Saksbehandler: Siri Kessel

Deres ref.: 2013/65453

Forslag til innspill til ny handlingsplan om universell utforming

Høgskolen i Oslo og Akershus, v/ institutt for informasjonsteknologi, takker for invitasjon til å komme med innspill til hvordan visjonen «Norge universelt utformet 2025» skal kunne bli en realitet.

Vårt fagmiljø i universell utforming av IKT har følgende forslag til tiltak knyttet til IKT som vi mener bør gjennomføres:

1. Avsette midler til forskning om universell utforming.
2. Implementere krav til universell utforming av IKT-systemer og tjenester i lov og forskrift om offentlige anskaffelser.
3. Inkludere utdanning og arbeidsliv i forskrift til § 11 i DTL.
4. Øke fokuset på fjerning av IKT-barrierer på web for personer med kognitive funksjonsnedsettelse.
5. Opprette et kompetanse- og forskningscenter som kan tilby hjelp til offentlig og privat sektor og forske på universell utforming av IKT-systemer og tjenester.
6. Implementere krav til universell utforming i elektronisk litteratur; i produksjons- og distribusjonsprosessene (e-bøker, nettbokhandlere, bibliotek-tjenester på web, bokhylla.no, e-utlånseksemplarer, fulltekstdatabaser i konsortie og andre abonnementsavtaler).
7. Revidere IKT- og forvaltnings-standarder for offentlig e-forvaltning; Referanse-katalogen¹ og Elmer², slik at de harmoniserer bedre med forskriften til § 11 i DTL.

Begrunnelse for foreslåtte tiltak

1. For å kunne bringe fram ny og relevant kunnskap om universell utforming av IKT-systemer og tjenester må det tilføres økonomiske ressurser. Villighet til å satse på

¹ <http://standard.difi.no/forvaltningsstandarder/referanse-katalogen-html-versjon>

² <http://www.brreg.no/elmer/>

forskning og utvikling er en forutsetning for utvikling av forbedrede, nye og kostnadseffektive IKT-systemer og tjenester. Om det ikke satses på forskning av universell utforming av IKT samtidig med den generelle digitale utviklingen, og implementert i annen IKT-forskning, vil det i etterkant påføre både offentlig og privat sektor store kostnader med å oppfylle kravene i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Selv om både Prop. 1 S (2012-2013), «*Veien videre for IKT-satsing i Forskningsrådet*» (2013) og St.meld.nr. 23 (2012-2013) *Digital agenda for Norge* har universell utforming av IKT på agendaen, ser det ut til at det fortsatt er liten forståelse for hvilke negative økonomiske og menneskelige konsekvenser manglende implementering av universell utforming av IKT vil få etter hvert som e-samfunnet brer om seg. I St.meld.nr. 23 sies det «Den offentlige IKT-forskningen skjer stort sett ved universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og i helseforetak), med NTNU og UIO som de største aktørene. Universell utforming av IKT er et relativt nytt forskningsområde, og i universitets og høyskolesektoren er det kun Høgskolen i Oslo og Akershus som tilbyr et masterstudium innen dette fagområdet.

2. I dag kreves det kun redegjørelse for universell utforming (uu) i anbud ved alle offentlige anskaffelser. Det må implementeres uu-krav for inngåelse av avtaler om anskaffelse av offentlige IKT-systemer og tjenester. Det er lite kostnadseffektivt, og kan være umulig, å gjøre påkrevde endringer ift §§ 9, 11 og 12 i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven i etterkant. Universell utforming av offentlig anskaffede IKT-tjenester og systemer vil hindre diskriminering og vil særlig kunne få positiv virkning på inkludering av funksjonshemmede i utdanning og arbeid, og hindre utstøting og utestenging.
3. Verken i utdanning eller på de fleste arbeidsplasser er det i dag mulig å delta uten bruk av IKT. Det er gjort flere undersøkelser av læringsplattformer, som både lærere, elever, foresatte og studenter må forholde seg til, som viser dårlig tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne.³ Det finnes også mange eksempler på at IKT-verktøy i arbeidslivet ikke er særlig brukervennlige⁴ og at dette også resulterer i at funksjonshemmede faller ut av arbeidslivet.
4. I dag legges det for liten vekt på å gjøre IKT-tjenester og systemer tilgjengelige for personer med kognitive funksjonsnedsettelse. Det er derfor behov for å fremme og implementere tiltak som bedrer situasjonen. KARDE og Norsk Regnesentral har utarbeidet en veileder⁵ som må trekkes mer fram, og krav til «Klart språk»⁶ på offentlige nettsteder må få høyere prioritet.

³ FunkaNU (2011): Gransking av universell utforming i digitale læreplattformer (LMS) i grunnskolen.

⁴ Söderström, J. (2010): Jävla skitsystem! Hur en usel digital arbetsmiljö stressar oss på jobbet – och hur vi kan ta tillbaka kontrollen.

⁵ Karde og Norsk Regnesentral (2009-2010): Veileder om kognitiv tilgjengelighet av nettsteder (2009-2010) <http://iktforalle.no/>

5. Mange som publiserer på nett har ikke grunnleggende IKT-kompetanse og foreløpig er det liten kompetanse på universell utforming blant IKT-utviklere. Standarden⁷ som IKT-forskriften viser til er vanskelig å tilegne seg for uinnvidde. Videre er det i dag liten forskningsrettet virksomhet mot universell utforming av IKT, til tross for den eksplosive utviklingen av e-samfunnet. Det er derfor behov for et senter som kan tilby hjelp, utover veiledningsansvaret Difi har, til offentlig og privat sektor, samt forske på universell utforming av IKT-systemer og tjenester.
6. Selv om digitalisering av litteratur allerede er godt i gang, og tilbys publikum gjennom bokhandlere og fag- og folkebibliotek, skjer dette uten at det stilles krav til universell utforming verken av e-bøker, nettbokhandlere, bibliotekstjenester på web, bokhylla.no, e-utlånseksemplarer, eller av fulltekstdatabaser i konsortie- og andre abonnementsavtaler. Med digitaliseringen av litteratur kan grupper som tidligere kun har hatt tilgang til tilrettelagt litteratur fra spesialbibliotek få mulighet til å lese bøker på lik linje med andre (via skjermlesere for syntetisk tale og braille, forstørring og endring av fonttyper, linjeavstand m.m., og med muligheter for håndtering uten fysisk å måtte bla i en bok). For å realisere litteraturpolitiske hovedmål om kvalitet, bredde og tilgang, må det implementeres krav til universell utforming av e-litteratur, produksjons- og distribusjonssystemer, slik at de samme gruppene ikke igjen faller utenfor.
7. Offentlig e-forvaltning er i dag regulert blant annet av Referansekatalogen og Elmer. Om ikke disse standardene harmoniseres bedre med forskriften til § 11 i DTL vil man risikere at det fortsatt utvikles offentlige e-tjenester som ikke vil være tilgjengelige for funksjonshemmede. Blant annet er det i dag praksis å skanne tekstdokumenter til bildefiler som så legges ut i f.eks. offentlige journaler. Disse filene er ikke søkbare, har dårlig lese-kvalitet for folk flest, og er helt uleselige for brukere av skjermlesere for talesyntese og braille.

⁶ <http://www.sprakradet.no/Klarsprak/>

⁷ ISO/IEC 40500:2012 (WGAG 2.0)